

Вінков В. Ю., м. Київ

УЯВЛЕННЯ МОЛОДІ ПРО ЖИТТЄВИЙ УСПІХ: СТРУКТУРНО-ЗМІСТОВИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

За результатами емпіричного дослідження визначено провідні життєві орієнтири, які молодь сприймає як життєвий успіх: хороші стосунки, соціальне визнання, багатство, професіоналізм, кар'єра, впливовість, творча самореалізація. З'ясовано, що саме від життєвих орієнтирів, яких дотримується молодь, залежить те, яку роль вона відводить удачі, ризику, виваженим рішенням, соціальним зв'язкам, загальноприйнятим нормам і правилам у досягненні життєвого успіху. Встановлено, що роль ризику найбільшою мірою визнає молодь, що обрала за мірило життєвого успіху впливовість, тоді як молодь, що надає пріоритету професіоналізмові вважає, що в досягненні успіху ключову роль відіграють виважені рішення. Показано також, як ставиться молодь до таких життєвих орієнтирів, як упевненість у досягненні успіху, задоволеність своїми досягненнями, визнання власних успіхів у житті та оцінка ставлення оточення до її успіхів. Зауважено, що молодь, яка обрала хороші стосунки, багатство і кар'єру як ознаки життєвого успіху, більш упевнена щодо успіху в майбутньому вже бачить суттєві успіхи у своєму житті – на відміну від тих, хто обрав професіоналізм. Зроблено висновок, що найбільш задоволена своїми досягненнями молодь, що обрала за мірило життєвого успіху хороші стосунки, соціальне визнання і кар'єру, а меншою мірою – ті, хто віддав перевагу професіоналізму, впливовості і творчій самореалізації. Визначено, що соціально-економічні умови істотно впливають на почуття впевненості в досягненні успіху: молодь, що має високі показники впевненості, в основному походить із сімей, що мають високий дохід, а також навчається за спеціальностями економічного профілю.

Ключові слова: образ, соціальні уявлення, життєвий успіх, мотивація досягання, життєві орієнтири, молодь.

Постановка проблеми. Проблема успіху споконвіку хвилювала не одне покоління людства. Філософи, психологи, економісти світу ставили собі запитання, що таке успіх, як його досягти і як пришвидшити це досягнення. Проте особливо актуальною є ця проблема для молоді, оскільки, вибудовуючи свої життєві плани на майбутнє, вона найбільше потребує кваліфікованої допомоги. Від того, наскільки точно молоді люди зможуть означити свої цілі, буде залежати не тільки успішність справи, а і їхній психологічний добробут. Тому вивчення життєвих пріоритетів молоді дасть змогу краще зрозуміти проблеми дорослішання в юнацькому віці, коли молода людина опиняється на роздоріжжі: з одного боку – перспективи і спокуси, а з другого – неминучі труднощі й пастки, які їй ще доведеться подолати. Отже, проблема вивчення уявлень молоді про життєвий

успіх є досить перспективним напрямом досліджень і потребує поглибленого вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виокремлення невивчених частин загальної проблеми. На сьогодні емпіричних досліджень, що вивчають уявлення про життєвий успіх, не так багато, вони в основному констатують та описують виявлені явища, однак не завжди пояснюють їх.

Серед низки таких розвідок варто виокремити дослідження, що розкривають статево-рольові та міжпоколінні особливості уявлень про життєвий успіх. Так, К. Мелашенко (2009) виявила, що жінки прагнуть реалізуватися насамперед у приватній, міжособистісній сфері, тоді як чоловіків більше цікавлять досягнення у сфері публічній (кар'єра, престиж, високий статус тощо). Нині, проте, спостерігається відхід від традиційного бачення самими жінками власне ролі жінки в публічній сфері та готовність, зрештою, передати частину своїх обов'язків у приватній сфері чоловікам. М. Андросенко (2012) з'ясувала, що для чоловіків успіх більше асоціюється з наявністю соціальних зв'язків, матеріальним забезпеченням, владою та участю в політичній діяльності, а для жінок – із здоров'ям, гарною освітою і сім'єю. Дослідження О. Гудзенко (2010) зосереджені головним чином на відмінностях в уявленнях старшого і молодшого поколінь. Старше покоління пов'язує досягнення успіху з умінням відповідати нормам, правильно користуватися вже відомими каналами соціальної мобільності. А ось в уявленнях молоді важливу роль відіграють уміння віднайти нестандартні можливості та удача. Для представників як молодого, так і старшого покоління показниками успіху є високий матеріальний статус і професіоналізм. Міжпоколінні ж відмінності проявилися в тому, що для старшого покоління важливо почуватися грамотним фахівцем, а для молодого – добре оплачуваним фахівцем.

Р. Шаміонов й А. Тугушева (2009), спираючись на результати проведеного дослідження, виявили, що успіх для молоді асоціюється з особистісними властивостями (цілеспрямованістю, упевненістю, прагненням до саморозвитку), працею (улюбленою роботою, кар'єрою) та характеристиками соціальних стосунків (статусом у суспільстві, здатністю впливати, підтримкою найближчого оточення).

Загалом можемо наразі констатувати недостатній обсяг емпіричних досліджень у соціальній психології з проблеми успіху. Наявні результати тільки описують явища, проте не пояснюють їх. Тому можна говорити про те, що в соціальній психології поки що явно бракує емпіричних досліджень проблеми життєвого успіху, у т. ч. змісту і структури уявлень про життєвий успіх, чинників досягнення успіху. Отож маємо підстави стверджувати, що розроблення цієї проблематики є досить перспективним напрямом.

Мета статті: визначити структурно-змістові особливості уявлень молоді про життєвий успіх і з'ясувати роль удачі, ризику, соціальних зв'язків, загальноприйнятих норм і правил у досягненні успіху.

Завдання емпіричного дослідження такі:

1) виявити, які досягнення як мірило життєвого успіху є найбільш визнаними серед молоді;

2) з'ясувати роль удачі, ризику, соціальних зв'язків, загальноприйнятих норм і правил, а також ставлення оточення до успіхів, визнання або знецінення своїх досягнень, впевненості й задоволеності в досягненні життєвого успіху та визначати його специфіку залежно від сфери досягнень;

3) уточнити роль навчального процесу і соціально-економічних умов у формуванні уявлень молоді про життєвий успіх.

Виклад основного матеріалу дослідження. Емпіричне дослідження проводилося на базі Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Чернігівського національного технологічного університету, Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана, Таврійського національного університету імені Володимира Вернадського. Кількість опитаних становила 507 осіб. Студентська молодь (віковий діапазон – від 17 до 25 років) опанувала різні за напрямом спеціальності, в основному гуманітарного профілю, серед яких: психологія (32,8% від кількості всіх респондентів), економіка (29,2), біологія (16), інформатика (5,9), соціальна робота (4,9), політологія (4,3), соціологія (3,6%) та інші гуманітарні спеціальності, які не мали достатньої кількості опитаних, щоб сформувати окремі групи (3,2%). Серед опитаних переважали представниці жіночої статі (69,2%), що може бути пов'язано з тим, що популярність гуманітарних дисциплін серед жінок вища, ніж серед чоловіків. Тому такий розподіл є закономірним відображенням ситуації, що склалася на сьогодні в гуманітарних дисциплінах.

Відповідно до першого завдання молоді було запропоновано з переліку досягнень у різних сферах життєдіяльності обрати ті, що, на її думку, є життєвим успіхом, та оцінити, яке досягнення як показник успіху займає перше місце в її житті. Серед цих досягнень були добрі стосунки, соціальне визнання, багатство, професіоналізм, кар'єра, впливовість, творча самореалізація. Найбільш визнаними серед молоді виявилися добрі стосунки і творча самореалізація – їх обрали 38,3 і 30,6% опитаних (рис.). Це свідчить про те, що для молоді найбільш важливими з погляду досягнення життєвого успіху є сфери, пов'язані з міжособовими стосунками і творчою самореалізацією, і тільки потім називалися кар'єра (9,5), професійна (9,3), владна (5,2) сфери, сфера соціального визнання (3,7) і фінансова (3,2%).

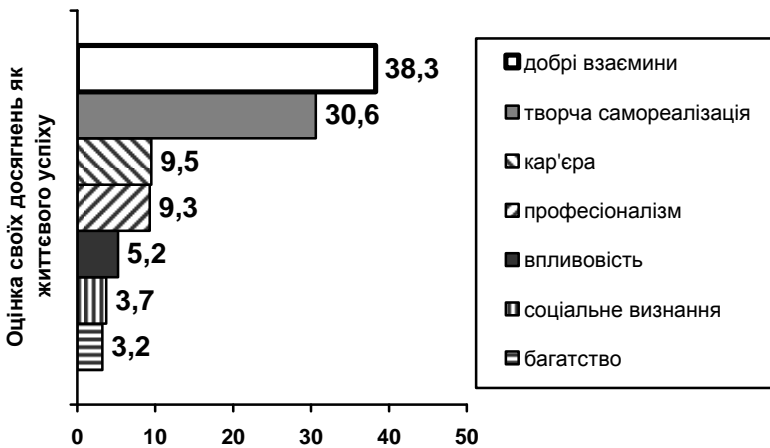

Рис. Частота вибору молоддю досягнень як мірила життєвого успіху (%)

Далі нас цікавило, яку роль відводить молодь удачі, ризику, соціальним зв'язкам, дотриманню загальноприйнятих норм і правил у досягненні життєвого успіху, а також як вона оцінює ставлення оточення до своїх успіхів, визнає чи знецінює свої досягнення як успіх, чи впевнена в собі і чи задоволена своїми досягненнями. Тому респондентам було запропоновано протилежні за змістом твердження, а вони повинні були обрати з-поміж них найвідповідніші й оцінити, що саме, на їхню думку, найбільше впливає на досягнення успіху.

Для емпіричного дослідження уявлень молоді про життєвий успіх ми розробили на основі методу семантичного диференціала відповідний інструментарій. Згаданий метод застосовують зазвичай для вивчення ставлень людини або групи людей до певних аспектів особистості, до різних подій, ситуацій, явищ зовнішнього світу. Також семантичний диференціал дає змогу дослідити складники семантичних просторів уявлень молоді про життєвий успіх.

Наш дослідницький інструментарій інтегрував вісім біполярних шкал, що відображали два протилежні за значенням твердження:

1. *Орієнтація на удачу – орієнтація на себе*: упевненість у тому, що успіх є результатом випадкового збігу обставин і щасливого випадку або ж результатом наполегливих дій і власних зусиль. Закладеним параметрам відповідали протилежні за змістом твердження “Досягнення успіху більше залежить від вдалого збігу обставин” – “Досягнення успіху

більше залежить від здібностей і зусиль людини” (нижче твердження наводитимуться в дужках).

2. *Орієнтація на ризик – орієнтація на виваженість*: переконаність у тому, що в досягненні успіху провідну роль відіграють або ризик, або виважені рішення (“У досягненні успіху велику роль відіграє ризик” – “У досягненні успіху велику роль відіграє добре продуманий план”).

3. *Орієнтація на соціальні зв’язки – орієнтація на себе*: упевненість у тому, що успіху можна досягти або тільки завдяки хорошим зв’язкам або власним зусиллям (“Вирішальне значення в досягненні людиною життєвого успіху відіграють соціальні зв’язки” – “Вирішальне значення в досягненні людиною життєвого успіху відіграють її здібності й зусилля”).

4. *Орієнтація на порушення загальноприйнятих норм і правил – орієнтація на дотримання цих норм і правил у досягненні успіху*: переконаність у тому, що загальноприйняті норми і правила заважають або допомагають у досягненні успіху (“Загальноприйняті норми і правила більше заважають досягненню життєвого успіху” – (“Загальноприйняті норми і правила допомагають людині”).

5. *Упевненість – зневіра в досягненні успіху*: переконаність у тому, що будь-які намагання досягти результатів у певній сфері життєдіяльності завершаться або успіхом, або провалом (“Досягнення успіху – це тільки питання часу” – “Я не впевнений у тому, чи зможу досягти успіху у своєму житті”).

6. *Знецінення – визнання своїх успіхів*: оцінка людиною своїх досягнень у певній сфері життєдіяльності або як значного результату, або як незначного поступу (“У мене немає суттєвих успіхів, якими я міг би пишатися” – “У мене є успіхи, якими я можу пишатися”).

7. *Позитивна – негативна оцінка оточенням успіхів людини*: упевненість особи в тому, що навколишнє оточення сприймає її успіхи або позитивно, або негативно (“Я завжди ділюся успіхами зі своїм оточенням” – “Краще не розповідати іншим про свої успіхи”).

8. *Задоволеність – незадоволеність*: емоційна реакція на рівень досягнень у певній сфері життєдіяльності, що є компонентом уявлень про життєвий успіх (“Я повністю задоволений своїми досягненнями” – “Я незадоволений своїми досягненнями”).

Оцінювання респондентами запропонованих тверджень відбувалося так: досліджувані обирали одне з двох протилежних за змістом тверджень й оцінювали, відповідно, свій вибір за трибальною системою, де максимальне значення 3 бали означало, що цей чинник відіграє дуже важливу роль у досягненні успіху, а 1 бал – невелику перевагу цього чинника над іншим. Подальше обчислення значень цих протилежних за змістом тверджень відбувалося за шестибальною шкалою. Мінімального значення

(від 1 до 3 балів) набувало твердження, розташоване зліва, а максимального (від 4 до 6 балів) – твердження, що справа.

Для того щоб з'ясувати загальні тенденції в оцінюванні молоддю запропонованих тверджень, ми об'єднали мінімальні значення в одну групу, а максимальні – у другу. Таке “об'єднання” дало змогу побачити, на що молодь більше схильна покладатися в досягненні життєвого успіху. Отже, оцінюючи протилежні за змістом твердження, що відображали орієнтацію на удачу і орієнтацію на себе в досягненні життєвого успіху, 86,5% респондентів здебільшого визнавали, що досягнення успіху залежить від самої людини, а не від удачі, що свідчить про виражений внутрішній локус контролю. Про значну роль ризику в досягненні життєвого успіху свідчить те, що 34,8% опитаних переконані, що ризик має більше значення, ніж обдумані дії. Проте 65,2% усе ж обрали більш виважену позицію, що говорить про загальну схильність молоді обдумувати свої дії і відкидати по змозі ризик у досягненні життєвого успіху. Оцінюючи роль соціальних зв'язків, чимало респондентів (45,2%) визнали, що саме зв'язки мають вирішальне значення для досягнень, утім більшість молоді (54,8%) усе ж покладається в досягненні життєвого успіху передусім на себе, а не на соціальні зв'язки.

Що ж до ролі загальноприйнятих норм і правил у досягненні успіху, то молодь у своїй думці поділилася майже порівно: 52,7% опитаних вважали, що такі норми і правила заважають досягненням, а 47,3%, навпаки, що вони допомагають. Упевненість у досягненні життєвого успіху демонструє більшість (76,1%) опитаної молоді, при цьому 73,2% респондентів можуть сказати, що в їхньому житті є успіхи, якими вони можуть пишатися; задоволені ж своїми досягненнями понад половину (56,9%) респондентів. Водночас молодь прагне ділитися досягнутими успіхами зі своїм оточенням; на таку молодь припадає 62,8% від усіх опитаних, що може свідчити про її довіру до оточення і потребу в його підтримці.

Отже, отримані емпіричним шляхом результати свідчать про те, що переважна частина опитаної молоді, коли йдеться про досягнення життєвого успіху, більше покладається на себе, ніж на соціальні зв'язки й удачу, займає зазвичай виважену позицію, відкидає ризик. Молоді люди впевнені в тому, що досягнуть успіху, і стверджують, що вже мають у своєму житті досягнення, якими задоволені. Загальноприйняті правила і норми однаковою мірою як заважають, так і допомагають сучасній молоді досягати життєвого успіху.

Наступним завданням було з'ясувати роль усіх згаданих вище чинників з огляду на те, який вибір робить молодь щодо життєвого успіху. Щоб порівняти групи, які визначилися, що для них є життєвий успіх, використовувався Н-критерій Краскела – Уоллеса.

В оцінці ролі удачі в досягненні успіху не було виявлено значущих відмінностей між групами, що обрали різні життєві орієнтири. Молодь, що обрала добрі стосунки, професіоналізм, творчу самореалізацію і багатство, менше покладається в досягненні життєвого успіху на удачу і більше розраховує на саму себе, ніж представники інших груп, що обрали кар'єру і впливовість. А найменше покладається на себе і водночас більше на удачу молодь, що обрала за мірило успіху соціальне визнання (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка ролі удачі, ризику, соціальних зв'язків, загальноприйнятих норм і правил у досягненні життєвого успіху

Орієнтація в досягненні життєвого успіху та рівень значущості різниці (за умови її наявності) між середніми показниками груп досліджуваних, які обирають різні показники життєвого успіху (за Н-критерієм Краскела–Уоллеса)	Перелік досягнень, що, на думку молоді, є показником життєвого успіху, і їхній середній ранг						
	добрі стосунки	соціальне визнання	багатство	професіоналізм	кар'єра	впливовість	творча самореалізація
на удачу – на себе	252,56	191,92	247,25	260,87	238,39	219,6	250,22
на ризик – на виважені рішення ($p < 0,05$)	254,4	230,89	229,78	307,21	240,66	182,44	237,95
на соціальні зв'язки – на себе	243,83	213,5	287,09	277,09	242,89	278,12	241,03
на порушення – на дотримання загальноприйнятих норм	241,14	199,71	280,22	272,87	237,82	219,69	261,31

Роль ризику в досягненні життєвого успіху більш важливу виявляється для групи опитаних, що обрали впливовість як показник успіху, тоді як найбільш виважену позицію має група, що обрала професіоналізм. Також значущі відмінності проявилися між групою, з одного боку, що віддала перевагу професіоналізму, і, з другого боку, групою, що обрала як показник життєвого успіху добрі стосунки, творчу самореалізацію, кар'єру, багатство, соціальне визнання. Такі відмінності говорять про те, що досягнення професіоналізму молодь пов'язує з плановістю в прийнятті рішень і вважає, що будь-які дії мають обдумуватися заздалегідь.

Що ж до ролі соціальних зв'язків та загальноприйнятих норм і правил у досягненні життєвого успіху, то значущих відмінностей на рівні статистичної достовірності між цими групами опитаних виявлено не було.

Оцінюючи роль соціальних зв'язків і самої людини, молодь, що обрала соціальне визнання, більше покладається на соціальні зв'язки в досягненні життєвого успіху, а та молодь, що обрала багатство, більше покладається на себе. Такий результат свідчить про те, що молодь, яка обрала соціальне визнання, розуміє, що слава або популярність залежать від того, наскільки ти здатний впливати на своє оточення. Коли ж ідеться про загальноприйняті норми і правила, то молодь, що обрала багатство і професіоналізм, сприймає їх як допомогу на шляху до своїх досягнень, а молодь, яка обрала соціальне визнання, – як перепону на шляху до успіху (див. табл. 1).

Не було виявлено відмінностей між групами в оцінці впевненості-невпевненості в досягненні успіху за Н-критерієм Краскела – Уоллеса. Тому для уточнення даних був застосований порівняльний аналіз за U-критерієм Манна – Уїтні, що дав змогу виявити різницю тільки між двома окремими групами. Для цього всі групи порівнювалися між собою, проте значущі відмінності було виявлено тільки між групами, що обрали кар'єру та професіоналізм як показник життєвого успіху ($p < 0,05$). Це говорить про те, що більшу впевненість у досягненні життєвого успіху демонструє молодь, яка обрала кар'єру (середній ранг = 40,65), тоді як найменш упевнено почувається молодь, яка обрала професіоналізм (середній ранг = 52,35).

Далі за Н-критерієм Краскела – Уоллеса було виявлено значущу різницю між групами, орієнтованими на критерії рівнів задоволеності та визнання успіхів у своєму житті (табл. 2).

Молодь, що обрала професіоналізм, кар'єру, багатство, добрі стосунки, вважає, що має досягнення, якими може пишатися, а отже, визнає, що в неї є успіхи, на протипагу тим, хто обрав творчу самореалізацію як показник успіху. Зазначені відмінності проявилися за Н-критерієм Краскела – Уоллеса на рівні $p < 0,001$.

Найбільші показники в оцінці свого стану незадоволеності власними досягненнями демонструє група опитаних, що обрала впливовість, творчу самореалізацію і професіоналізм як мірило життєвого успіху, тоді як найменші показники виявились у тих, хто обрав соціальне визнання, добрі стосунки, кар'єру, що говорить про задоволеність власними досягненнями. Ці значущі відмінності було виявлено за Н-критерієм Краскела – Уоллеса на рівні статистичної достовірності ($p < 0,001$).

Коли йдеться про оцінювання молоддю ставлення оточення до її успіхів, то респонденти, що обрали добрі стосунки і творчу самореалізацію як запоруку успіху, більш позитивно оцінюють ставлення оточення, ніж та молодь, що віддає перевагу багатству, соціальному визнанню і впливовості. Проте значущих відмінностей на статистичному рівні достовірності тут виявлено не було.

Таблиця 2

Оцінка молоддю ставлення оточення до її успіхів, власних успіхів
у своєму житті, власної впевненості в досягненні успіху
й задоволеності своїми досягненнями

Орієнтація в досягненні життєвого успіху та рівень значущості різниці (за умови її наявності) між середніми показниками груп досліджуваних, які обирають різні показники життєвого успіху (за Н-критерієм Краскела – Уоллеса)	Перелік досягнень, що, на думку молоді, є показником життєвого успіху, і їхній середній ранг						
	добрі стосунки	соціальне визнання	багатство	професіоналізм	кар'єра	впливовість	творча самореалізація
упевненість – неупевненість у досягненні життєвого успіху	244,66	268,82	219,72	274,66	214,48	259,33	251,04
задоволеність – незадоволеність власними успіхами (p<0,001)	220,56	217,39	235,31	265,07	220,17	311,86	278,98
знецінення – визнання успіхів у своєму житті (p<0,001)	264,79	231,82	275,19	298,63	276,76	221,96	208,05
позитивне – негативне ставлення оточення до успіхів молоді	234,81	285,29	309,44	254,13	258,37	271,54	242,76

Отже, незалежно від того, які уявлення про життєвий успіх, удачу, соціальні зв'язки, загальноприйняті норми і правила домінують в уявленнях молоді, ці чинники не відіграють однозначної ролі в досягненні життєвого успіху. Найбільші відмінності в оцінці ролі ризику проявилися між групами, що визнають за показник життєвого успіху впливовість і професіоналізм. Молодь, яка обрала професіоналізм, а не впливовість, більше покладається в досягненні успіху на виважені рішення, а не на ризик. Водночас ця молодь менш упевнена в тому, що на неї чекатиме успіх у майбутньому, і наразі не бачить суттєвих досягнень, які можна було б розглядати як успіх. У тих же, хто обрав кар'єру, добрі стосунки і багатство, позиція щодо теперішніх досягнень проявляється в тому, що в них є досягнення, які вони визнають як успіх у своєму житті. Молодь, що обрала творчу самореалізацію, серед теперішніх досягнень не бачить того, що можна було б вважати успіхом. Молоді люди, що обрали за мірило життєвого успіху професіоналізм, впливовість і творчу самореалізацію, менш

задоволені своїми досягненнями, ніж ті, хто віддав перевагу добрим стосункам, соціальному визнанню і кар'єрі.

Окрім виявлених відмінностей у виборі студентами життєвих пріоритетів серед досягнень у різних сферах життя, нас цікавило, чи різняться між собою навчальні групи щодо визначення ролі удачі, ризику, соціальних зв'язків, дотримання загальноприйнятих норм і правил у досягненні життєвого успіху, а також щодо ставлення оточення до успіхів, визнання або знецінення своїх досягнень як успіху, упевненості та ступеня задоволеності своїми досягненнями. Оскільки найбільш численними групами були групи студентів, які навчаються за спеціальностями економічного та психологічного профілю, було прийнято рішення провести порівняльний аналіз саме на основі цих груп. Щодо ролі удачі, ризику, дотримання загальноприйнятих норм і правил у досягненні життєвого успіху відмінностей між групами виявлено не було, хіба що роль соціальних зв'язків вища в групі економічного профілю навчання (середній ранг=147,36), тоді як у групі психологічного профілю (середній ранг=163,84, на рівні тенденції $p < 0,1$, U-критерій Манна – Уїтні) вищими є показники орієнтації на себе в досягненні успіху. Такі відмінності, мабуть, свідчать про те, що опанування спеціальностей психологічного профілю може бути пов'язане з тривалим вивченням психології особистості та інших дисциплін психологічного профілю, що неодмінно впливає на самопізнання, саморозвиток, а отже, сприяє розумінню власної відповідальності за успіхи і провали в досягненні намічених цілей.

Проте показники впевненості у власних досягненнях життєвого успіху вищі в групі з економічним профілем навчання (середній ранг=138,54), натомість нижчі у групі психологічного профілю (середній ранг=170,79, $p < 0,001$, U-критерій Манна – Уїтні). Схожа тенденція спостерігається і щодо визнання того, що власні досягнення можна розцінювати як успіх: у групі економічного профілю в навчанні спостерігаються вищі показники (середній ранг=175,47), у групі психологічного профілю вони нижчі (середній ранг=139,38, $p < 0,001$, U-критерій Манна – Уїтні). Такі результати можна пояснити тим, що у студентів, які навчаються за спеціальністю психологічного профілю, порівняно зі студентами економічних спеціальностей пошук роботи утруднюється специфікою обраної професії і меншою кількістю пропозицій на ринку праці.

Окрім з'ясування відмінностей за спеціальністю навчання, групи порівнювалися за рівнем доходу. Опитаних студентів просили оцінити їхні доходи з огляду на те, скільки в середньому припадає грошових надходжень на одного члена їхньої сім'ї. Відповідно до отриманих відповідей було виокремлено три умовні групи з доходами: від 1000 до 2000 грн (група з низьким рівнем доходу), від 2000 до 3000 грн (група із середнім рівнем доходу), від 3000 грн і вище (група з високим рівнем доходу).

Найбільші відмінності проявилися між групою з низьким і групою з високим доходом в оцінці своєї впевненості у досягненні успіху й наявності власних успіхів у житті. Група з високим рівнем доходу (середній ранг=131,85) демонструвала більшу впевненість у досягненні успіху, ніж група з низьким рівнем доходу (середній ранг=160,65, $p < 0,01$, U-критерій Манна – Уїтні). Так само, як представникам групи з високим доходом (середній ранг=147,97) більш притаманно, ніж представникам групи з низьким доходом (середній ранг=119,83, $p < 0,01$, U-критерій Манна – Уїтні), визнавати наявність у себе успіхів. Такі результати свідчать про позитивний вплив соціально-економічних умов на формування стійкого відчуття впевненості молодих людей у досягненні успіху, навіть тоді, коли вони тільки беруться за справу, і на позитивну оцінку своєї діяльності як успішної – незалежно від того, чи справа є завершеною, чи ще тільки потребує завершення.

Отже, відповідно до завдань емпіричного дослідження можемо зробити **висновки** щодо виявлених структурно-змістових особливостей уявлень студентської молоді про життєвий успіх:

1) найбільш визнаними досягненнями, що сприймаються молоддю як життєвий успіх, є добрі стосунки і творча самореалізація, найменш визнаними – соціальне визнання і багатство; серединне положення між цими уявленнями займають кар'єра, професіоналізм, впливовість;

2) отримані емпіричним шляхом результати свідчать про те, що переважна частина опитаної молоді покладається в досягненні життєвого успіху більше на себе, ніж на соціальні зв'язки й удачу. Молоді люди займають здебільшого виважену позицію та відкидають ризик, водночас демонструють упевненість у тому, що досягнуть успіху, визнають, що вже мають у своєму житті успіхи, і задоволені досягнутими результатами. Загальноприйняті правила і норми однаковою мірою, за визнанням молоді, як заважають, так і допомагають їй у досягненні життєвого успіху. Також з'ясовано, що від того, яких життєвих орієнтирів дотримується молодь, залежить те, яку роль вона відводить удачі, ризику, виваженим рішенням, соціальним зв'язкам, загальноприйнятими нормам і правилам у досягненні життєвого успіху. Ризик найбільше важить для молоді, що обрала за мірило життєвого успіху впливовість, тоді як молодь, що прагне передусім професіоналізму, вважає, що в досягненні успіху найбільшу роль відіграють виважені рішення. Окрім того, виявлено, що молодь, яка визнає добрі стосунки, багатство і кар'єру як показники життєвого успіху, більш упевнена щодо успіху в майбутньому і наразі бачить суттєві успіхи у своєму житті – на відмінну від тих, хто обрав професіоналізм. Найбільш задоволена своїми досягненнями молодь, що обрала за мірило життєвого успіху добрі стосунки, соціальне визнання і кар'єру, а найменше – та, що обрала професіоналізм, впливовість і творчу самореалізацію;

3) роль навчальних і соціально-економічних умов у формуванні уявлень молоді про життєвий успіх оцінюється нею неоднозначно. З одного боку, ці умови не впливають на уявлення про роль удачі, ризику, соціальних зв'язків і загальноприйнятих норм та правил у досягненні життєвого успіху, а з другого – найбільш чутливими до впливу навчального процесу і соціально-економічних умов виявилися впевненість молоді у можливості досягти успіху й визнання результатів своєї діяльності як успіху.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в тому, щоб на основі виявлених структурно-змістових особливостей уявлень молоді про життєвий успіх з'ясувати соціально-психологічні механізми формування цих уявлень.

Список використаних джерел

Андросенко, М. Э. (2012). Психосемантический анализ представлений предпринимателей об успешности. *Мир образования – образование в мире*, 1, 205–211.

Гудзенко, О. З. (2010). Міжпоколінські відмінності уявлень про фактори досягнення життєвого успіху. *Соціологія майбутнього: науковий журнал з проблем соціології молоді та студентства*, 1, 106–113.

Мелашенко, К. (2009). Життєвий успіх у гендерному вимірі: соціологічні розвідки. *Соціальні виміри суспільства*. Ін-т соціології НАН України, 12, 208–220.

Шамионов, Р. М., & Тугушева, А. Р. (2009). Представления о социальной успешности и самоопределении молодежи [Электронный ресурс]. *Психологическая наука и образование*, 3. Взято из: www.psyedu.ru.

References

Androsenko, M. E. (2012). Psichosemanticheskiy analiz predstavleniy predprinimateley ob uspehnosti [Psychosemantic analysis of businessmen representations about success]. *Mir obrazovaniya – obrazovaniye v mire* [World of education– education in the world], 1, 205–211. (in Russian)

Hudzenko, O. Z. (2010). Mizhpokolinski vidminnosti uyavlen pro faktory dosiahnennia zhyttievoho uspiyku [Transgenerational differences in representations off actors of achieving life success]. *Sotsiolohiia maibutnoho: naukovyi zhurnal z problem sotsiolozii molodi ta studentstva* [Sociology of the future: scientific journal on sociological issues of youth and students], 1, 106–113. (in Ukrainian)

Melashchenko, K. (2009). Zhyttievi uspiyk u hendernomu vymiri: sotsiolo-hichni rozvidky [Gender dimension of life success: sociological research]. *Sotsialni vymiry suspilstva* [Social dimensions of society], 12, 208–220. (in Ukrainian)

Shamionov, R. M., & Tugusheva, A. R. (2009). Predstavleniya o sotsialnoy uspehnosti i samoopredelenii molodezhi [Representations of social success and self-determination of youth]. *Psikhologicheskaya nauka i obrazovaniye* [Psychological science and education], 3. Retrieved from www.psyedu.ru. (in Russian)

Veniamin Yu. Vinkov. Youth representations of life success: structural and content aspects of the study

The empirical study presented in the article resulted in determination of the life reference points which the youth treat as life success. Those are good relations, social recognition, wealth, professionalism, career, authority, and creative self-realization. The author emphasizes that it is the life reference points that determine the role which the young people attach to luck, risk, deliberate decisions, social links, common norms and rules in achieving life success. The importance of risk is mostly recognized by the youth that chose authority as a sign of success. The youth who prioritize professionalism believe that deliberate decisions play a key role in achieving success. The findings of the study also show attitudes of the young people to such life reference points as confidence in achieving success, satisfaction with one's achievements, recognition of one's success in life, and evaluation of the attitudes of others to their success. The youth who have chosen good relations, wealth and career as indicators of life success are more confident of their success in the future and already see considerable success in their life unlike those who have chosen professionalism. The author concludes that the youth who have chosen good relations, social recognition and career as the signs of their life success are more content with their achievements, whereas the youth who gave preference to professionalism, authority and creative self-realization are less content. Socio-economic conditions have a considerable impact on the level of confidence in achieving success. The youth who demonstrated high confidence rate mainly come from the high-income families and study economics as their major.

Key words: image, social representations, life success, motivation of achievement, life reference points, youth.